

Med izstopajočimi je gotovo tudi deseti esej v knjigi, to je *Čemu se Karenin smehlja*, v katerem mu je za esejistično podlago služil Kunderov roman *Neznosna lahkotnost bivanja*. Da gre za obširno in zelo zahtevno tematsko področje, nakazuje že začetek eseja, v katerem se avtor loti definicije romana in že v istem hipu ugotavlja, da je tega došla, kot literarno vrsto, nemogoče definirati. Književne osebe predstavlja na primerjalni ravni, zlasti Tomaža, neugnanega lovilca žensk, ki ga primerja z nekaterimi slavnimi književnimi osebami, kot sta bila Don Juan in Tristan.

V zadnjih esejih v zbirki *Štirinajst postaj križevega pota Jančarjevih novelističnih junakov* in *Kam se pride iz krošnje brezimnega drevesa?* se ponovno ukvarja z Jančarjevimi deli. Esaj o štirinajstih postajah zasluži pridevnik imeniten, saj je dovršen tako v svoji posebni zgradbi kot tudi vsebinski zasnovi. Skozi Jančarjeve novele

oblikuje novo zgodbo, zgodbo o ubogem človeškem bitju, o na rob odrinjenem posamezniku, ki je sploh najpogostejša kategorija novel pisatelja Jančarja.

V zadnjem, trinajstem esejju *Kam se pride iz krošnje brezimnega drevesa?* Jančarjev roman *Drevo brez imena (roman o spominjanju in čarodejstvu besed)* postane prostor približevanja in oddaljevanja Skrušnýjevega razmišljanja o podobnosti s Kafkovim romanom *Proces*. Z oznako »roman spominjanja« se esejistični krog v knjigi zaokroži, saj bralca vrne v izhodiščno točko, v esejistični izvir, nazaj k spominu kot temeljnemu orodju in cilju te esejistične zbirke, ki je vsekakor poslastica za zahtevnejše bralce.

David Bedrač
OŠ Ljudski vrt Ptuj
 david.bedrac@guest.arnes.si

Katja Mihurko Poniž: *Evine hčere: konstituiranje ženskosti v slovenskem javnem diskurzu: 1848–1902*. Nova Gorica: Založba Univerze v Novi Gorici, 2009. 192 str.

Doc. dr. Katja Mihurko Poniž, avtorica monografije *Evine hčere: konstituiranje ženskosti v slovenskem javnem diskurzu: 1848–1902*, je dramaturginja in literarna zgodovinarica. Predava slovensko književnost in je raziskovalka na Univerzi v Novi Gorici. Je avtorica dveh monografij (*Drzno drugačna: Zofka Kveder in podobe ženskosti* (2003), *Labirinti ljubezni v slovenski književnosti od romantike do druge svetovne vojne* (2008)), številnih razprav v gledaliških listih (npr. ena novejših je *Ta svet ni lep, ta vek ni zlat* (2009) za Strniševega Samoroga v SLG Celje) in urednica *Zbranega dela* Zofke Kveder (2005).

Avtorica je v raziskavi opazovala proces konstruiranja ženske identitete in njene posebnosti v javnem diskurzu od druge polovice 19. do začetka 20. stoletja.

Izhajajoč iz tedanjih časopisov in revij (Kmečke in rokodelske novice, Slovenska bčela, Slovenski glasnik, Slovenka idr.), so jo zanimali ženski odzivi na takratna vprašanja.

Raziskava, ki prinaša zanimive ugotovitve na področju sociologije spolov in feministične teorije, je interdisciplinarna, saj ob analizi besedil, ki so jih posameznice objavljale v takratnih časopisih,

upošteva zgodovinska, sociološka in antropološka dognanja. Delo tako ni osredotočeno zgolj na literarno in predvsem publicistično ustvarjanje žensk, temveč se osredotoča na vprašanja, *povezana* s širšim družbenim kontekstom.

Uvodu, v katerem je predstavljena problematika in namen raziskave, sledi prvo poglavje *Razprava o Slovenkah v narodnem preporodu*. Avtorica skuša odgovoriti na dve temeljni vprašanji – zanima jo podoba ženskosti, ki se kaže za normativnimi izjavami o vlogi žensk v narodnem preporodu, in vpliv sodelovanja žensk v narodnem gibanju druge polovice 19. stoletja. Pred podpoglavjem o vključevanju Slovenk v javni diskurz predstavi pojavljanje žensk v javnosti pri narodnih habsburške monarhije. Uvod v prvo poglavje torej prinaša zanimive izsledke slovanskih raziskovalk o tem, kakšno narodnostno vlogo so imele ženske v drugi polovici 19. stoletja. Vsem je skupno, da so bile ženske dejavne pri krepitvi nacionalne zavesti, pri čemer so najbolj izstopale Čehinje. Ženske so težile k temu, da morajo narediti nekaj dobrega za svoj narod.

Posameznice na Slovenskem pred letom 1848 niso vstopale v javni diskurz. Ob družabnih prireditvah v čitalnicah, na taborih in narodnih veselicah so dobile možnost, da sodelujejo v kulturnem življenju. V javnosti so se pojavile, ko so vstopile v literarne kroge – to se je zgodilo 1849 v *Novicah* (pesem Jele Tomšič) in 1850 v *Slovenski bčeli* (Lavoslava Kersnik).

S prenehanjem izhajanja Zore leta 1853 so besedila o vlogi ženske v družbi redka – najdemo jih le še v katoliških knjigah in revijah. V tem oziru je ženska predstavljena kot mati, žena, ne pa kot ženska, pomembna v narodnem gibanju. Avtorica kot pomembno pesnico omenja Luizo Pesjak,

ki je v šestdesetih letih 19. stoletja edina v *Novicah* in *Slovenskem glasniku* objavljala prozo in poezijo.

Avtorice so vseskozi opozarjale na svoj pomen v javnem življenju – ženska služi narodu (Franja Robidovec), ženska je pomembna za napredek naroda (Pavlina Pajk), pa tudi na pomembnost lepe slovensčine, ki se je dekleta lahko naučijo v šolah (Marica Nadlišek). O narodnem vprašanju so razpravljale v *Zori*, *Vesni*, *Ljubljanskem zvonu*, *Kmetijskih in rokodelskih novicah* ter *Slovenskem svetu*.

V nadaljevanju obširnega poglavja avtorica omeni nastanek *Slovenke* in njeno uvodno številko.

Kljub vsemu pa na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja še ni mogoče opaziti tesnega prepletanja med dvema pomembnima temama, to sta nacionalizem in feminizem. Avtorica zapiše, da se ta kot gibanje za pravice žensk začne oblikovati ob koncu 19. stoletja. Opozarja tudi, da ob narodnostnem vprašanju Slovenke niso jasno izrazile svojih emancipacijskih zahtev, kakor je to značilno za Čehinje tedanjega časa. Slovenke tudi niso kazale zanimanja za politično udejstvovanje, medtem ko je Poljakinja Maria Dulebianka leta 1907 kandidirala za poslanko.

Avtorica poglavje zaključi s pomembnostjo razprav o vlogi žensk v narodnem preporodu, saj prispevajo k vključevanju žensk v javni diskurz. V sklepnem delu poudari pozitivno posledico narodnega gibanja za Slovenke, saj je spodbudilo literarno ustvarjanje žensk, odprlo temo o vlogi ženske v narodnostnem gibanju in hkrati nastanek *Slovenke*, v kateri so ženske lahko izrazile svoja stališča, razpravljale ipd. Ugotavlja tudi, da ženskam v tem obdobju ni uspelo uresničiti nobene zahteve.

V drugem poglavju, *Razprava o materinstvu*, avtorica najprej predstavi različne diskurze, ki so jih zavzemale Julia Kristeva, E. Ann Kaplan, Elisabeth Badinter in Rousseaujeva sodobnica Mary Wollstonecraft. Slednja je materinstvo razumela v nujni povezavi z izobraževanjem žensk. Kristeva trdi, da se je materinski diskurz odvijal v dveh skrajnostih: naravoslovni diskurz o materinskem telesu (ta zanika žensko/mater kot subjekt) in krščansko-teološki (materinstvo je idealizirano, poteka na metafizični ravni).

O materinstvu se je najprej razpravljalo z vidika katoliškega prepričanja, namreč vloga ženske je zgolj in predvsem materinstvo. Avtorica ugotavlja, da se materinstvo v objavah v Slovenki predstavlja z zornega kota katolištva, in sicer na dva načina – dobra, požrtvovalna mati in mati, ki otrok ne more vzgojiti v dobre kristjane in državljanke. Ob tem opozarjam na mit dobre/slabe matere, ki je močno prisoten v slovenski književnosti (npr. pri Cankarju), o tej tematiki pa je nastalo tudi nekaj razprav (Borovnik 1998: *Samorastnice v Samorastnikih* in Alenka Jensterle Doležal 2008: *Mit matere v slovenski prozi*). O dobri, v katoliški veri vzgojeni materi piše Anton Martin Slomšek, ki vidi vzgojnost skozi vero, ponižnost, pri čemer avtorica opaža odsotnost očeta in absolutno materino skrb za otroke. Podobna razmišljanja, utemeljena na katoliški veri, lahko beremo tudi v drugih katoliških publikacijah.

Besedila, izhajajoča iz krščanske vere, so materinstvo idealizirala (npr. anonimni pisci v *Besedniku*). Ponovno so temeljila na poudarjanju krščanstva in iz njega izhajajoči vzgoji. Že omenjena revija *Besednik* je bila v šestdesetih letih 19. stoletja ob *Novicah* edina slovenska revija, v kateri so bile družinske vrednote osrednja tema člankov. Z idealizirano materjo se je izoblikovala tudi mati, ki se žrtvuje svojim otrokom,

tj. trpeča mati. Vlogo ženske je veliko piscev razumelo enostransko – posameznica je namreč lahko le mati. Skladno z večino razprav je torej veliko avtorjev in avtoric vlogo ženske videlo zgolj kot materinsko, ki kot taka izključuje drugačna udejstvovanja; če se ženska ne izpolni v vlogi matere, je kriva za propad družine.

Sredi devetdesetih let se v Slovenki pojavijo tudi drugačni zapisi, namreč, da je izobrazba prav tako pomembna za žensko (npr. Elvira Dolinar, Nada). Razumeli so jo tako moški kot ženske, ponovno v skladu s prepričanjem o dobri materi, ki izobrazena lahko da otroku več (npr. v duhovnem smislu – o tem Nada v Slovenki) oz. bo s tem izpolnila svojo materinsko vlogo (Jakob Dimnik). Ob pojavu meščanstva se je večina piscev strinjala, da je mati, ki ima doviljo, nedopustna, sama pa namesto skrbi za otroka hodi na plese ipd. (npr. Danica v Slovenki). V zapisih o ženskah še vedno velja, da je materinstvo njena prva in najpomembnejša dolžnost, hkrati pa so bile matere samohranilke zaničevane, o čemer priča izpoved pesnice Kristine Šuler, ki jo je zapisala Alenka Puhar. Nezakonske matere so tedaj namreč bile družbena sramota, o kateri se ni govorilo.

Avtorica izpostavi tudi detomore, ki so bili takrat prisotni in o katerih so spregovorile nekatere avtorice, npr. Nada. Tudi Ivanka Anžič vidi detomor kot obup uboge zaničevane matere, ki mora sama nositi težko breme. Ob koncu poglavja avtorica omenja besedilo Ivanke Anžič, ki opozarja na to, da se je ženska v tistih časih za svoj položaj morala boriti, morala je opozarjati na krivičnost prevladujočega mišljenja v družbi, ki je blatilo nezakonsko mater, pri tem pa pozabilo nastaviti ogledalo še sebi. O temi nezakonskega materinstva so razpravljali v takrat nastajajočih družtvih, saj so Slovenko ukinili.

Ob koncu avtorica opozarja, da so temo materinstva odpirali tako v publicistiki kot tudi v književnosti in da so ob zavračanju nezakonske matere poveličevali, idealizirali krščansko mater. Mit dobre matere, ki ga avtorica poimenuje tudi „marijanski kult“, je bil dolgo in močno prisoten v slovenski družbi.

Tretje poglavje, *Razprava o zakonu*, predstavlja vlogo ženske v njem, ki temelji na katoliškem prepričanju, da mora žena biti možu pokorna. Avtorica v ospredje postavlja dogovorjen zakon, ki je tema nekaterih prispevkov v revijah, pa tudi vzroke za to, kot jih izriše npr. Zofka Kveder – ženska privoli v tak zakon, ker je neizobražena in se boji za preživetje – ostala bo neemancipirana, toda preskrbljena, saj bo zanjo finančno skrbel njen mož (o tem je razpravljala tudi Pavlina Pajk).

V uvodnem delu tega poglavja avtorica predstavi zgodovinsko, tradicionalno obliko zakona v 19. stoletju. Ta v ospredje postavlja ukazovalnega moža in ponižno ženo. Naloga ženske je poleg materinstva in ponižnosti možu bila čiščenje in kuhanje. O dogovorjenem zakonu je spregovorilo veliko avtoric, Pavlina Pajk pa je bila prva, ki je opozorila na ta problem – dekleta se namreč omožijo, ko so še nepripravljena na zakon. Vzrok nepripravljenosti išče v napačni vzgoji, saj matere dekletom predstavljajo zakon kot nekaj idealnega. V kasnejšem spisu Pajkova priznava, da dobra vzgoja ni dovolj zadošten razlog za dober zakon.

Druge avtorice, ki so pisale o dogovorjenem zakonu, o zakonu brez ljubezni, so še Marica Nadlišek, Zofka Kveder, Grimislava in Danica.

Prispevek Kristine Janežič Fajdiga in Daničin prispevek pa poudarjata pomen izobrazbe, saj bo ženska le tako lahko postala popolnoma neodvisna. Danica svetuje in

predlaga ločitev, kar je bil za tedanji čas gotovo drzen predlog. Njen članek je doživel ostre kritike v Slovenskem učitelju, Slovencu, Slovenskem narodu in Slovenki.

Zakonu v bran se je postavila druga urednica Slovenke, Ivanka Anžič Klemenčič, ki zagovarja „enomoštvo“ oz. „enoženstvo“ in poudarja večno ljubezen. Trdi, da je svoboda kriva za nesrečne zakone, pri čemer misli na zakon brez ljubezni, izpostavi pa tudi vpliv alkoholizma.

Avtorica poglavje zaključí s sklepom, v katerem poudari katoliške avtorje, ki zagovarjajo dogovorjen zakon, v katerem je žena možu pokorna, in naprednejše pisce, ki se zavzemajo za ukinitve takšnega stanja v družbi in za poroko iz ljubezni.

Četrto poglavje, *Vzgajajmo drugače naše hčere*, je poglavje o deklinški vzgoji, pri čemer je izpostavljačo vprašanje, kako vzgajati dekleta, da bodo ljubila svojo domovino. Avtorica razprave o tej temi razdeli na tri prispevke, in sicer na tiste, ki: zahtevajo vzgojo deklic v zavedne Slovenke; trdijo, da ločevanje na spol pri vzgoji ni pomembno; odpirajo temo neustrezne vzgoje kot odraz stereotipne vloge moških in žensk v tedanji družbi. Avtorica predstavi Rousseaujevo razmišljanje o tej problematiki – dekleta je treba vzgajati drugače kot fante, učene ženske zanemarjajo ženske dolžnosti, dekleta je treba vzgojiti tako, da bodo ugaljala moškimi, naučiti jih morajo prilagajanja. Srečen, zadovoljen mož je po njegovem na prvem mestu. Tem tezam nasprotuje njegova sodobnica Mary Wollstonecraft, ki trdi, da zanemarjanje deklet vodi v njihovo revščino, ženske pa postanejo šibke.

Rousseaujevim mislim so nasprotovale tudi Zofka Kveder, Elvira Dolinar in Ivanka Anžič, ki so navdih črpale iz podobnih razprav nekaterih sodobnic iz nemškega govornega

okolja. Izobraževanju žensk so nasprotovali konzervativni katoliški pisci in tudi sodelavci revije Vesna. Ob konzervativnih pogledih avtorica predstavi besedila nekaterih avtorjev (J. J., Josip Ciperle), v katerih sledijo Rousseaujevim mislim, namreč, da naj bo ženska pokorna in ponižna, saj takšna zaradi svoje vloge, tj. materinstva, tudi mora biti. Vsa tovrstna besedila, ki ženskam odrekajo izobrazbo, jih prikazujejo zgolj v materinski vlogi.

Tudi Ciperle izhaja iz katoliškega prepričanja in trdi, da ženski izobrazba škoduje. Poleg zanemarjanja verskih čustev in srčnosti, ki ju vidi kot posledico izobraženosti ženske, ženskam odsvetuje tudi branje t.i. protikatoliških romanov. Pavlina Pajk je sicer zagovarjala izobrazbo deklic – pisanje, poznavanje književnosti in tujih jezikov – vendar hkrati trdi (in s tem deklice ponižuje), da matematika ali fizika za dekleta pomeni mučenje. Ponižuje jih tudi s tem, ko trdi, da je t.i. primarna izobrazba pomembna predvsem za tiste, ki ne morejo imeti družine. Drugače je edino pravo poslanstvo in s tem poklic ženske materinstvo, zato podobno kot Ciperle nasprotuje izobrazbi.

O pomembnostih izobrazbe za deklice je pisala Nada v Slovenki in poudarila, da se morajo izobraziti na področju naravoslovja, zgodovine, književnosti. Kasneje opozarja, da moških ne vzgajajo za zakon (kakor to počno z žensko) in da so fantje s finančnega vidika na boljšem, saj dobijo dediščino, medtem ko dekle le skromno doto.

Zanimivi so prispevki Pavline Pajk in Zofke Kveder ter anonimne avtorice, v katerih so razpravljale o problemu ženske v internatih. Zofka Kveder opaža, da je bilo za dekleta iz dobrih družin lepo poskrbljeno, revne deklice pa so največkrat končale v internatih. O temi je spregovorila tudi Ivanka Anžič, ki je trdila, da redovnice niso ustrezno uspo-

sobljene in izobražene za delo z deklicami, očitala pa jim je tudi pomanjkljivo ljubezen do varovank.

Ljudmila Poljanec piše, da se vzgoja otrok ne deli na dekliško in fantovsko. Poudarila je tudi, da je vsaka ženska neponovljiva posameznica in da vse deklice skladno z enkratnostjo svojega duha pač niso nadarjene za ročna dela. Opozorila je še na fizično izkoriščanje deklic na kmetih, ki so morale zavoljo svoje prihodnosti (tj. zakona) marsikaj pretrpeti.

Razprava o ženskem izobraževanju in učiteljicah najprej natančno predstavi zgodovino ženskega izobraževanja v Avstro-ogrski, nato pa avtorica predstavi mnenja in zapise ženskih in moških piscev.

Uvodoma omenja vzgojo plemiških deklet, ki so se morala lepo vesti, igrati klavir, imela pa so tudi domačega učitelja. Začetek univerzitetnega študija na Dunaju sodi v leto 1897, ko so na tamkajšnji Filozofski fakulteti lahko študirale tudi ženske.

O tej problematiki je razpravljalo veliko piscev. Med prvimi, ki je podpiral to vprašanje, je bil Jakob Dimnik, zelo napredno pa je o tem razmišljal Radoslav Razlag, ki je trdil, da vse ženske ne bodo imele družine in da jim zaradi tega mora biti omogočeno, da samostojno živijo. Rešitev je Razlag videl v ženski-učiteljici, literarni ustvarjalki, delavki na pošti ipd.

Pavlina Pajk, ki je poudarjala pomembnost vključevanja žensk v družbeno življenje, je poudarjala enake sposobnosti obeh spolov. Trdila je, da je krščanstvo te razlike odpravilo in poudarilo enakost med obema spoloma.

Avtorica v nadaljevanju izpostavi besedilo Franje Robidovec, v katerem podzavestno sprejema stereotipnost, hkrati pa si želi izboljšanje svojega položaja.

O poniževanju ženske in njenem nerazumevanju je pisalo mnogo avtorjev, npr. Anton Mahnič, Josip Ciperle. Njihovi zapisi pričajo o neutemeljenem strahu pred izobraženo žensko in konkurenco. Takim razmišljanjem so se uprli mnogi, npr. Rok Drogenik, ki trdi, da mora ženski biti izobrazba omogočena. Avtorica ugotavlja, da so prispevki o tej problematiki v 19. stoletju bili zelo nestrpni, zavajajoči in celo posmehljivi. Še potem, ko je na Dunaju bil omogočen študij tudi ženskam, je veljalo prepričanje, da se vloga posameznice izpopolni in uresniči v družini, ko je zvesta možu in je dobra mati.

Pavel Turner je razpravljal o tem, da izobraževanje deklet ne sme biti površno; hkrati je poudarjal pravico do izobraževanja za deklice. O pozitivnem odnosu do tega vprašanja je v nekem oziru pisal tudi Fran Govekar in predvsem Andrej Gaberšček (ženske so sposobne študirati, znanje je pomembno za vse).

Da je vloga ženske zgolj in predvsem materinska, sta zagovarjali Marica Nadlišek in Marica Strnad. Obema se je uprla Sava, ki je menila, da sta obe nalogi (materinstvo in služba) lahko združljivi. Priznala pa je tudi, da je ženska za svoje delo slabše plačana kot moški, o čemer je pisala še Elvira Dolinar. Podporo ženskemu izobraževanju so izrazili tudi Zofka Kveder, ki je edina sodelavka Slovenke takrat študirala, a študij zaradi pomanjkanja financ opustila, Ivan Hribar, Josip Tominšek, Ivanka Klemenčič idr.

Zaključni del poglavja o problematiki izobraževanja je posvečen ženskam-učiteljicam. Katja Mihurko Poniž ugotavlja, da je ta poklic bil največ, kar so ženske ob koncu 19. stoletja lahko dosegle, hkrati pa opozarja, da so bile slabše plačane v primerjavi z učitelji.

O tem je spregovorila Marica Strnad, ki je opozorila tudi na to, da so učiteljice bile mnogokrat bolj obremenjene kot njihovi

moški kolegi. Nekatere učiteljice so zaradi teh krivic predlagale ustanovitev društva. Zanimivi so prispevki nekaterih avtorjev, ki zahtevajo celibat učiteljic.

Razprava o bralkah je v tesni povezavi s prejšnjim poglavjem, na kar avtorica opozori uvodoma. Katoliški konzervativci, Jakob Dimnik, Josip Ciperle, Anton Mahič, nasprotujejo branju, predvsem tistemu, ki ni poučno, vzgojno. Dimnik zagovarja le modre knjige, medtem ko je Ciperle proti pretiranemu branju. Trdi namreč, da prava vzgoja vodi do molitve, saj če dekile bere „šušmarske“ romane, bo postalo predrzno, nevedno. Mahnič pa je mnenja, da tudi fantom ni treba pretirano brati, saj jih knjige vodijo v pogubo. Vsi so so bali morebitnega slabega vpliva branja na dekleta in fante.

O bralkah so razpravljale tudi sodelavke Slovenke, npr. Marica Nadlišek Bartol, ki trdi, da vsa literatura ni primerna za dekleta. Zanimiv je prispevek Frana Klemenčiča, v katerem ugotavlja, da je literatura za deklice ob koncu 19. stoletja ločena od literature za dečke.

Avtorica zapiše, da je ob koncu 19. stoletja v katoliškem tisku prisotna negativna podoba bralke. O pohujšljivi literaturi, o negativnih posledicah branja sta pisala tudi Ivan Kniflič in Andrej Gabršček.

Zanimiv je prispevek Elvire Dolinar, ki kritizira trivialno književnost (romane) in priporoča, da bi dekleta brala kvalitetno, dobro literaturo.

V predzadnjem poglavju, v *Razpravi o spolnosti*, avtorica poudari, da so ob koncu 19. stoletja feministke vedno bolj odpirale intimne teme, ki so bile povezane z ženskim telesom. Zapiše tudi, da se o tej temi takrat ni razpravljalo, saj je bila tabuizirana. Področja, o katerih pa se je govorilo, so bila povezana z nego in odnosom do telesa

ter spolnostjo (uživanje v telesni ljubezni in svobodna izbira partnerja).

O teh temah so med drugim razpravljali tudi zdravniki, saj so jim zanimali vzroki za epidemijo tifusa.

V Slovanskem svetu sta o ženski lepoti razpravljali Marija Skrinjar in Tugomira, ki sta se strinjali, da je gizdavost vzrok za žensko nesrečo. Ivanka Klemenčič nečimrnost posameznice poveže s koketnostjo, ki je zanjo znak ženske zaslužjenosti.

Tako tudi na tem področju zasledimo konzervativna in svobodna, neobremenjena razmišljanja na drugi strani. Elvira Dolinar je bila prepričana, da nošenje železnih steznikov škoduje ženski, zato je predlagala platnene. Zanimiv je prispevek Antona Aškercera, ki je nasprotoval ženskemu kolesarjenju in zatrjeval, da je najbolj damsko hoditi peš. Mnogi zdravniki so nasprotovali takšnemu prepričanju in pisali o nujnosti gibanja za žensko, kar so nekateri pisici ostro zavračali (Mahnič, Ivan Trinko).

Avtorica v nadaljevanju razpravlja o začetkih ženskega športnega udejstvovanja, ki segajo v začetek 20. stoletja, ko je bilo ustanovljeno prvo žensko telovadno društvo. O tej problematiki je zanimiv in izstopajoč prispevek Elvire Dolinar, ki je bila prepričana, da le zdrava mati lahko dobro opravlja materinske naloge, kar lahko doseže s telovadbo. Tudi Zofka Kveder, ki je bila navdušena kolesarka, je izpostavila pomembnost telovadbe za ženske. Naslednje podpoglavje tematizira čistočo in dvojno moralo meščanske družbe. O slednjem opozoril Gabršček v Slovanskem svetu, namreč, kar je za moškega dovoljeno, je za žensko celo ostudno. Ženska mora biti nedolžna, čista, medtem ko je fantu dovoljeni, da ima pred poroko kakšno dekle. O tej problematiki sta pisala tudi Dragotin Lončar in Etbin Kristan.

Ob koncu predzadnjega poglavja avtorica opozarja, da čutna ljubezen v literaturi vse do dekadentne poezije ni bila prisotna. Obdobje moderne je kot del izpovedi tematiziralo tudi ljubezenske strasti.

V zadnjem poglavju, *Razprava o seksualnosti*, avtorica najprej predstavi ta problem na Dunaju v drugi polovici 19. stoletja in pri tem povzema dognanja Josefa Schranka, ki je leta 1892 razložil nastanek prostitucije. O problemu so razpravljali številni takratni zdravniki. Avtorica poudari, da je bila prostitucija prepovedana in obravnavana kot prekršek. Zavrnjena je bila ilegalizacija bordelov, hkrati pa so se prostitutke morale registrirati pri policiji. Avtorica zapiše še, da so te ženske prezirali in ožigosali vsi.

Konec 19. stoletja se je izoblikovala razprava o prostituciji, ki se je oblikovala na dveh nivojih – zahteva po izkoreninjenju prostitucije in ureditev pravnega in socialnega položaja prostitutk. Na Slovenskem je bilo stanje podobno. Na eni strani so katoliški avtorji trdili, da je prostitucija nemoralna in zla, drugi, predvsem ženske, pa so trdile, da je zakon brez ljubezni prostitucija (npr. Z. Kveder, Danica).

Monografiji je poleg uvodnega in sklepnega dela dodan biografski seznam vseh, ki so sodelovali v razpravah o ženskah, hkrati pa pregled literature prikazuje avtoričino široko poznavanje izhodiščnega problema.

Najnovejše delo Katje Mihurko Poniž predstavlja pregledno študijo zanimivega področja, ki je lahko temelj nadaljnjim raziskavam na področju slovenistike, zgodovine, feministične teorije idr.

Janja Vollmaier
Radlje ob Dravi
 Janja.V@windowslive.com